

Спогади Івана Васильовича Кінзера

Я, Кінзер Іван Васильович, в Кривому Розі по вулиці Політехнічній 64 живу. І в Русі був. Все те що було пов'язано з тим щоб Україна була вільна то все пов'язано зі мною.

Моя родина, це батько, мама, Віра – сестра і брат Остап.

В 1948 році прийшов перший секретар райкому до мого батька й сказав «Вася, отдай свинью». Батько сказав «Продати можу – віддати ні». «Пожалеешь!». Через два дні приходять НКВД. Штики у вікнах, другі заходять у хату «Кто Васілій Федоровіч – виходи». Ну, йде. «Одевайся лучше, сюда ти больше не верньошся!». Ми плакали, мама плакала, діти плакали.

Після цього (мені тоді було десь літ 15) вийшло от що. Вони сказали у два часа (ночі) придуть пойнятиє «і мі пересчитаєм все вещи каториє есть в доме. Всьо конфісковіваем.» Це без суду і следствія. В два часа ночі понятіє і все перечислено: вилки, ложки навіть дитячі одєжонки Віри і все те забрали. А рано приїхали і стали вивозити усе що там було в хаті.

Батько мав олійницю. До радянської влади він давив олію людям з усього району. Він свиней дуже багато держав. Купував у людей картоплю, змішував із макухою і свинні росли як на дрожжах. Він возив їх на мясокомбінат у Львів і по риночних цінах (тоді не було того більшовицького здирства яке після стало) це все продавав і мав гарні доходи.

Коли прийшла радянська влада то й дальше так робив. Він воював. Аж до 1947 року його держали в Новосибірську. Він там строїв алюмінієвий завод, який мав випускати листи для самолётів.

Тобто його мобілізували коли радянська влада прийшла на роботу?

Ні, він у 1941 пішов з військами, він був сапер. А після, коли вже всіх відпускали, а так як він сапер, спеціаліст, то його не відпускали. Нас всі називали сиротами.

А після цього все дуже просто. Батько сидить в КПЗ. Йому сказали: «Ти не вивез дров своей конякой из леса, столько то кубов нада вивезті». Він каже «Я прокурора возив по всьому району. Він мені дав справку що мене ніхто не буде чіпати за те що я не вивіз дров». Ну а коли мама привезла у КПЗ справку то її при мамі порвали на мілкі кусочки ту справку, й сказали: «Ми захотелі тебя посадіть ми тебя посадім, ти будешь сидеть как саботажник советской власти». Фактично за те що не дав свинні, а не за те що йому інкримінували.

Після цього він два чи три місяці сидів у цьому КПЗ, а тоді кажуть завтра повезуть їх на Ходорів, на станцію. Валка була десь 30 підвод, не менше. Тих нещасних по три, по пять чоловік на підводі. Калачиком, ноги під себе як казахи сиділи. І ще звязані руки на зад, і там ще вірвовка обща щоб не повтікали. НКВДисти добре одіті, так рання весна, март місяць. А в Західній Україні це ще зима. То ми йдем. Нас розтягнулося десь на півтора кілометри. Ці провозаючі хто несе маленьку дитину на руках, дідусі, бабусі й середнього возросту, діти. Усі цих нещасних провозали на станцію.

В Ходорів коли ми прийшли, то НКВДисти знайшли саму велику лужу яка замерзла може десь на сантиметр. І ті люди, хто був одітий в туфлях, не знали як же їм бути. А вони прикладами били в плечі і ті люди по неволі йшли туди в ту воду. А під льодом десь так 120 міліметрів води, а під нею ще іл міліметрів так сто. І всіх у воду, і всі от так піднімають ноги, того що льодяна вода, холодно. Хто в сапогах то ще більш-менш.

А тоді команда «Садись!». Люди топчуться не хочуть сідати. Як у воду льодяну сідати?! А тоді прикладом, значить от так, сюда одному, і ляп він в ту льодяну воду. І його прикладу последовали все остальні. Тоді люди так визжали що це було Содом і Гоморра! Воно й зараз у мене у вухах. Я памятаю той епізод. Діти маленькі на руках кричать того що великі кричать. Вони не знали чого кричати, але кричали. То все вищало, кричало, пищало! То було щось надзвичайне. Ну а після нас вигнали звідти з тієї території і вже ми не знаємо як їх грузили у вагони, як і що.

А після ми побирушками ходили по селах. Мама і троє дітей. Зупинилися ми у селі Грусятічі. Там підселилися до однієї жінки. Вона була дуже зла. Там не сядь, там не стань. Ми знайшли тоді жінку в якої муж загинув на фронті. Пів дома вона відгородила. Та кімната її, там наша. Так ми жили. І вже організували вони колгосп. Ми ходили сапали там усе. А літом, я памятаю, я з вилами ходив, ще малий, і грузив снопи на підводи і так їх вивозили з поля. За світовий день мені платили 0.4 трудовня. І на ті трудовні давали по 100 грамів хліба. І це треба було вижити.

Значить, я памятаю такий випадок. В селі Дусанові (мама з того села). Жив Орловський Степан. Це мого діда рідний брат. А його дочка, їй було тоді 13 років пішла на своє поле (кохоз ще не був організований) щоб назбирати колосків, бо якось же треба жити. Вона там збирала, а НКВДист на коні впіймав там дитину і завіз у школу. Позвонив у район. Виїзний суд. І там сказав прокурор «А сколько тебе годікоф?». Вона – «Тринадцять». «Вот столько ей и добавить!»

Так вона на своєму ж полі свої колоски збирала?!

Ну а чий ж! Батько сів, а москалі вже убирали. Дитину засудили на 13 літ! Степан пішов в школу кинув віршовку й повісився. Його жінка вийшла на крильцо бачит висить Степан й з розуму зійшла. От так асвабідітелі нас асвабіділі. Ат всего!

Ви ж і при німцях були?

Звичайно, німаки цього не робили! Страхіття! Це тільки асвабідітелі. І після цього вона – Аня, отсідела своєю, тоді вернулася на так звану свободу, вийшла заміж й змінивши фамілію шей в інститут поступила. Так от історія страшна.

А з тим моїм дідом Орловським Іваном, це по матері (мама руська). Він був до радянського союзу комуніст. Він не знав що він комуніст. Чого? Їм лапшу на вуха вішали, казали що це робітничая партія. Як такої, комуністичної партії в Західній Україні не було. Робочая партія сказала що фабрики робочим, земля крестьянам. Якби я був дідом тоді то я б першим

пішов туди. Бо ж краще не придумаєш! А те що його обдеруть і на поле і на завод зроблять кріпаком то мій дід не міг знати.

І коли я вже зараз от приїхав туди і старики сидять і кажуть; Іван! Що? Твій дід був дурак! Чого кажу? А він був у компартії! Я кажу, ви мені вибачте, він був дуже розумна людина. Він у польському Сеймі засідав десять літ підряд (це як у нас у Верховній Раді). Його все перевибирали. Дурня не можуть переобирати. Це тільки добру розумну людину.

Це тільки в нас можуть дурнів переобирати.

Так! (сміється).

Так от, кажу, ця людина дуже розумна і якби я був в той час то кажу тоже б в компартію пішов би першим. Обовязково. Тому що обіцянки такі дуже гарні. А то що вони з ним зробили, то що зробили кріпаком на власній же землі.! І заберуть ту землю і коняку заберуть, і корову заберуть, і свинню заберуть, все заберуть то цього він не міг предугадати наперед. Як так можна?!

А коли вони прийшли у 1939 році то мій дід сказав. «Маріє, спечи коровай, я піду більшовиків стрічати в Тернопіль, поїду на своїй підводі». Він поїхав. Приїхав, вишитий рушничок, підходить до тієї нечисті. Ця нечисть в обмотках таких, з трьохлінійкою. Він подивився так, воно якесь таке недалеко по своєму образу. Ну все одно, підніс їм той хліб. Вони відібрали той хліб, кинули у лужу, відібрали підводу, роззули сапоги «більно уж хороши». Так. І він додому прийшов з бичом у руці і відтоді не став комуністом. Це, сказав, якась страшна нечисть прийшла на нашу землю. І після того щоб я колись вважав свого діда дурною дюдиною?! То я був би просто преступником, ненормальним. Яка це була гарна, розумна людина.

А батько так і не вернувся?

Вернувся. Вернувся і тоді я пішов в Кривий Ріг. Чого я пішов? Та лиш із того що не було там чого їсти. Хоч на одну ложку більше дістанеться Вері й Остапу. Я пішов, найнявся в 16 ФЗО. І там я його закінчив, був завжди старшиною групи. Кращим завжди був. Так мама вчила, таким і є. Закінчив гарно, но я був не комсомольцем. А коли я вже випускник – «не дадім диплома коль не поступиш в камсамол». Я був вимушений. Я поступив. А після цього я пішов в армію. Коли був в армії то ті документи попали і в армію і весь цей період три роки й два місяці я був комсомольцем. А коли вже там ті документи дають на руки я їх порвав і викинув. І все, не став у комсомолі. Й далі жив як усі люди, працював як можна краще.

А знаєте, коли мені кажуть «Откуда беруться еті фашисти-націоналісти», я кажу «Як звідки? Це ж радянська влада їх виховала!». Якби не вона, вони б ніколи ними не були. Вона в такі рамки поставила людину що вона поневолі, вивертаючись повинна була шукати вихід з положення. Як же інакше знайти вихід? Всього – навсього.

А з дідом ось що скоїлось. В 41 році, коли прийшли німці (більшовики), то дід мене малого між ногами держав за ручки. А тут більшовики, якась заблудла НКВДистська група йшла по лісам і в Дусани потрапила.

Перед тим мій Дід командира танка, якого німаки підбили в Брюховичах, то він його в своїй дубраві (півгектару лісу, це дрова, треба ж було палити чимось) знайшов. Він поїхав до дуброви за тичками і побачив коло дуба сидить молодий чоловік – зарослий. Каже «у вас є щось їсти?». Та я дещо з собою взяв. Дід нагодував його. Тоді каже «Так, дитино, перевдяйся в мою одежу». Сам з себе зняв все цивільне, одів на нього. А то каже своє закопай. І всунув його в ті тички. Тоді ж така сама зелень як зараз, що його там не знайдеш. Сам в кальсонах і сорочці сів зверху й поганяє коней. Привіз додому.

Тобто він врятував командира радянського танка?

Ну а як же, як же! Нащо ж йому вмирати. З Києва, Миколою звали. Він гарний був як дівчина, дуже гарний!

Подивилися, а там в горах (а село довго так тягнеться), а з гори люди йдуть – чорні точки. Чи ви знаєте руські йдуть чи німці? І дід каже «Миколо, я тебе на горищі сховаю». А там на горищі сіна майже нема. А горище плетене липою такою товстою. На ту липу ти ляжеш, а я притрушу тебе сіном. І хто б не вийшов, а там пусто – чого туди йти. Так ти збережешся.

А другий волиняк був. Такий двометрового росту, у воєнному прибукався. Така рижа щетина, я памятаю його. Добряк, селянин видно. То бабуся, а в нас вирощували коноплю. І снопи такі товсті вязали. Їх називали мандлі. Вона знутри повитягувала маленькі снопики і туди його й завязала й поставила стоя. Їх багато там стояло. Хто здогадається що там хтось є?. Так ми дві людини тоді спасли.

А тоді оказується що це більшовики. Вони пішли в село. От ти мужчина, і не в армії – кулю в лоб. Все що стрічалось все було вбито. Тоді вони намолотили чи дванадцять чи чотирнадцять чоловік в селі, мужиків. Жінок не чіпали.

А до нас вони прийшли в сад і вони заглянули крізь вікно до хати. А в нас були портрети. Матір Божої, Ісуса Христа, Богдан Хмельницький, Іван Франко, Шевченко. Ну то була інтелігентна сім'я, інтелектуальна. Даже бій під Крутами у нас був, я до сих пір памятаю. Десь такої ширини й висоти. Знизу хлопці йдуть з штиками, ті студенти, а зверху більшовики. Оброслі, з щетиною із штиками такими. І була картина коліївщина. Тоже велика така. І це називалося кімната біла чи чиста хата, щось таке. Всі такі мали.

А коли німці навісними снарядами стали стріляти в село то люди з усієї вулиці збіглися до нас у підвал. У нас був сводчастий каменний підвал великий. І всі ті люди сиділи. Діти, старі, всі.

І коли більшовик кинув туди (у хату) одну гранату (побачив що не їхнє) щось зашуміло так нагорі, посипалося. Ми стояли в підвалі то все чули. Бо над нами цей взрив був. А тоді він (більшовик) добіг до дверей (були такі двері свордчасті) із старих досок підгнивших (бо в підвалі з тої сторонни волога і холод). Там нагорі дверей дошка була зламана, як маленьке віконце таке. І він ту гранату кинув туди в то віконечко. Це близько, оце ви а оце я, отак близько. А отут де ви - три бочки. Бочка з мясом, бочка слой творога, слой слівочного масла, і третя бочка для побілки, бочка ізвесті. Між трьох

бочок попадає граната. Весь заряд йде на бочки. А я рядом стою. Мені нічого, Діду нічого, бабусі нічого.

А коли я почав душитися від того диму від гранати взриву (а дід держить не пускає) я діду вкусив руку. Він мене випустив і я бігом тікати звідти.

Я тільки вискакую і він кинув другу гранату туди. А в цей час бабуся «Іване! Ти куди! (мене в честь діда назвали), і повернула його до себе ось так, і держить діда бабуся. А в цей момент взривається друга граната. І в діда від п'ят до пояса 80 дір в тілі.

Я тікаю на подвір'я, а він цілиться з трьохлінійки в мене. А я, малий, хто мене вчив, що треба виляти отак, щоб він не поцілив в мене. А я виляю от так. А він цілиться. І я в шопу забіг, а там свинарник, там свиння кіло 250, уха закрили їй очі, вона тільки рохає. Я свиней дуже боявся малий. То я в угол забився, боюся свинню. А вона рох-рох. А я так в углі стою, боюся свинні більше ніж большевика. Жду коли він відкриє двері і мене вб'є там. А може не відкриє. І все тихо, він щось там шарудить, ходить. А тоді все тихо. Чую вистрел. Я ще постояв не знаю скільки мінут а тоді вийшов із свинарника і попід стіною (вона білою ізвестю білена, довга така).

І тоді я куди? На подвір'я. А в коровнику стоїть сусід Пронькін (кожен в селі мав кличку, його називали Патруль). Так він із простреленою рукою, й з руки кров тече. Він так її й держав, як вистрелив так і держав. І весь блідий, старий. Тоді так помалу по ступеньках він сходить. Там було три ступеньки. Він вийшов, а я норкнув туди в коровник, заліз під корито й за собою солому зтягнув. А корови стоять привязані. І після цього всього я заснув. А мене цілий день і всю ніч шукали, по селі бо дитина пропала.

А зранку, коли мама пішла доїти корову і по пустому відрі цівки молока дзінь-дзінь, дзінь-дзінь я пробудився. Коли я пробудився я зразу що сь не те. Не воєнний доїть корову. Мабуть хтось з наших. І дірочку от так зробив у соломі й бачу – мама. Тоді роздираю то все й встаю. Мама кидає то відро, молоко розливається, мене обнімає, цілує, кричить «Мамо! Дитина найшлася!». І вже після того, коли я був перестрашений всім тим то як не чую в кулаці спідниці маминої то паніка заразу. Кричить дитина розривається.

А тоді старушка в селі була, яка відговорювала перестрах. Вона вилила віск на тарілку, я памятаю, гріла на плиті, а тоді на тарілку на холодну воду виливала. І кажк, дитина булла, от солдат, вінтовка, цілиться в дитину. Каже після цього він нічого не буде боятися. Скільки живу на світі вже більше нічого не боюся. Так по цей день.

А дід, якого поранено?

Більше нікого не поранило. Він ще місяць жив, а тоді прийшла писулька із Перемишлян, що пані Марія, забирайте свого мужа Івана, не сьогодні-завтра вмре. Вони через день виймали ті осколки бо серце могло не видержати. А далі пішло зараження по тілу і стало зрозумілим що він вмре. І коли бабуся його везла десь в районі Брюхович він каже «Марія, я знаю чого ти мене везеш додому, а як би я хотів бачити вільною Україну». Він тоді не

знав що німець то такий самий окупант. А після, отой танкіст Микола, він так держав його пульс й казав скільки то ударів, скільки то ударів. А я стояв в пекарні де пекли хліб й головою бив об стінку. Діда дуже любив, і він мене.

А яка доля човоноармійців?

Яка їх доля. Микола пожив у нас, а все населення в Дусанах знало що він червоноармієць і напроти нього ніхто не був. А він каже «може десь найдеться така людина яка може мене продати німцям. А німці розстріляють усю вашу сімю». То він казав «Знаєте що, я зголошуся німцям». Мама уговарювала «Миколо не робить це!». Але він каже « я не буду ризикувати вашими життями, вашими дітьми», і зголосився. Його держали у концлагері у Львові і мама йому посилки носила, возила. І тоді він якось написав писульку на побаченні (там не давали цього звичайно) що як мені бути, мені кажуть щоб я йшов у власівську армію й воював проти своїх. Як мені бути? А мама йому відписала; «Миколо, поступай як ти сам знаєш, я тут тобі не порадник». То потім мама знов повезла передачу то її не прийняли. Він не згодився бути у власівській армії і його знищили.

А той, другий, що в манглях був захований він тоді зберігся. Бабуся я памятаю його умоляла. Бабуся завжди була росла, гарна. Старі люди вони завжди мають морщини, що видають вік. То вона завжди носила такі як учениці 9-10 класів (колись носили) з зубчиками коричневі такі платя під шию й завжди виглядала гарно. То вона його умоляла не йти. Він «Я піду! Я вам напишу листа. Я не можу без родини, я піду». Він пішов і по цей день. Ніякого листа ми не получили. Така судьба. Знищили десь.

ПРО НІМЦІВ

А за німців було дуже просто. Було так. Всі розуміли що німець виганяє більшовика асвабадітеля який півмільйона українців вислав у матушку сибір на перевоспітаніє, більше нічого доброго не зробив, багато вбив. А після цього люди їх зненавиділи. За ті їхні діяння.

То німців звичайно зустрічали. Десь у Львові зустрічали з рушниками. А село як село. Що там, десь один німак прийде через неділю чи через дві, що його стрічати. Хто він такий.

Крім того німці зразу почали давити. Контекст здавай, шкур из убитої тварини здавай, їм обув і т.д. Ну то все ж було. То то людям тоже не дуже подобалось. А мого прадіда, не діда Орловського Івана, а прадіда Кузів Олексу, то німак був такий, гестапівець який їздив на мотоциклі по селам, бив людей, знущався, забирив послідне в пользу Германії.

Ну то що ж. Висіла в stodолі шкіра з убитого коня. Він придрався чого шкіра не здана німецьким властям. Положив діда на подвірї і таку тичку десь три чи чотири метри довжиною, відійшов від нього і старому, якому в той час було 92 роки бив тою тичкою. Дід підскакував і приговарював «а щоб перша куля тебе не минула». І проходить десь неділя й цей гестапівець їде на мотоциклі й вдаряється в стовп й мозги вдребезги. Так цієї тварини німецької в нас не стало. Всі інші які приходили були більш м'яккі люди, можна було їх терпіти.

Но молоді хлопці, десь у 42 році в кінці 42-го організувалися і перше що я побачив, ось сьогодні будуть проїхати через село наші хлопці. Всі знали що наші хлопці то бандерівці. І от перше що я побачив, це вже ми всією сімєю стояли коло плоту і ждали. Була зима дуже холодна, сонечко світило. І тут бубінці і вони їдуть. Молоді, гарні, озброєні звичайно. Одіті в українські однострої. Самі вони собі шили, з тризубками. Це ж наші люди! Після німаків, після большевиків, після поляків! Це було щось надзвичайне. І ми настільки любили їх й були на сьомому небі. І обнімалися й цілувалися. А після, пізніше, коли вони вже невеликими групами діяли і в нашому селі стояло постоем багато бандерівців.

А в селі Мирон, в гірських селах по цілій неділі йшла війна з німцями. Німці йдуть на восточний фронт, а вони їх зустрічають й дають ультиматум. Так, нам одежі стільки то, патронів стільки то, оружя стільки то, харчів стільки то і можете слідувати на восточний фронт. Хто задовольняв пропускали, хто ні – бій.

І давали?

Давали! А як, хто ж їх озброював. Німці та большевики. Вони своїх заводів не мали. А те що по селах якісь дурниці кажуть, що хтось з Америки щось давав то то глупість. Раз граница на замке то як американець міг передати сюда зброю.

А в 44-му коли прийшли асвабадітелі, тоже хамський свій порядок стали наводити. То нікому не могло подобатись.

Я переніс дуже складне життя. Я особисто.

Я от прислухався до розмов людей й думаю от що. Ті, які накрали багато і такі пампезні строять дома в центрі. То хай строять! Аби тільки в Швейцарські банки не положили те що вкрали і в американські. А так хай строять. Вони поживуть трошки. Все одно вони помруть, а це народу останеться. Після них ще хтось буде жити. Так що все нормально.

Як би ми не хотіли чогось кращого, так як ми хочемо не буде. Того що в історії я читаю багато, як було у 18 році. Як наші дядьки, темні, недалекі, ловилися як риба на їх червяхок. Зараз є багато розумних людей, які вже порозумнішали, або із за того що інформація велика йде в їх голови.

А от візьміть ось цих дітей, так вони на початку перестройки тільки родилися. Вони вже при другій системі росли, хоча ще в большевицькій системі, в їхніх лапах, алев же не в таких жорстоких які були.

Різниця є. І вони вже зовсім інші люди. І нам достається того що ми хотіли, а їм достанеться обовязково. І якщо серед них буде якийсь нещастя що буде їм палки в колеса вставлять то вони зуміють його убрати. Обовязково.

І Україна буде та держава до якої й Франції ой як далеко. Маючи такі ресурси, то вибачте, правильно кажуть американці, що ми преступніки. Маючи таке багатство й бути бідними!

Біда в одному, що в їх жадних лапах й далі Україна. Ніяк не вирвалася з тих жадних лап!

Україна. Капулівка. Серпень 2009. Записав Ігор Шелевицький

Іван Васильович та Ігор Шелевицький. 2009. Капулівка.